

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Anny Szczyglewskiej
„Spory o naturę praktyki filozoficznej”
napisanej pod kierunkiem dr hab. Ewy Agnieszki Lekkiej-Kowalik, prof. KUL
Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, 2022, ss. 245

1. Wstęp

W przedstawionej do recenzji rozprawie „Spory o naturę praktyki filozoficznej” Pani magister Anna Szczyglewska porządkuje oraz przeprowadza analizę i ocenę stanowisk w sporach o naturę praktyki filozoficznej oraz głównych tendencji badawczych w ramach tego nurtu. Praca licząca 245 stron składa się ze spisu treści, wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, bibliografii, netografii, streszczenia w języku angielskim, dodatkowego spisu treści w języku angielskim i indeksu osób. W niniejszej recenzji przedstawię ogólny opis i ocenę pracy (punkt 2), poruszę szczegółowe kwestie dotyczące treści rozprawy i zastosowanych przez Autorkę narzędzi analizy doradztwa filozoficznego (punkt 3), następnie odniosę się do zagadnień natury językowej i redakcyjnej (punkt 4), po czym sformułuję uwagi końcowe (punkt 5).

2. Ogólna ocena pracy

Rozprawa stanowi rezultat pogłębionej analizy metodologicznej niełatwego do uporządkowania stanu dyskusji na temat różnorodnych form i koncepcji praktyki filozoficznej, ze szczególnym uwzględnieniem jej dynamicznie rozwijającej się gałęzi w postaci doradztwa filozoficznego. Dysertacja została napisana z dużą dyscypliną metodologiczną, czego rezultatem jest systematyczne omówienie motywacji i założeń poszczególnych ujęć praktyki filozoficznej oraz wyodrębnienie istotnych aspektów dyskusji na temat charakteru praktyki filozoficznej, co umożliwia czytelnikom rozpoznanie

kluczowych płaszczyzn analizowanych sporów. Dzięki temu wysiłkowi czytelnicy otrzymują tekst, który w sposób rozumiejący porządkuje wielość współczesnych nurtów praktyki filozoficznej oraz umożliwia wgląd w ich dynamikę.

W pracy trafnie został zdiagnozowany problem niejednorodności i braku metodologicznej tożsamości koncepcji praktyki filozoficznej (ss. 4 i 207), który wiąże się z brakiem porozumienia między przedstawicielami tego ruchu odnośnie do głównych metod praktyki filozoficznej. Choć nie jest to zaskakująca obserwacja ze względu na wielość koncepcji praktyki filozoficznej (z których niemalże każda ma swój rys charakterystyczny, co wiąże się z różnorodnością metod trudną do pogodzenia w ramach jednej zunifikowanej koncepcji), niemniej jednak diagnoza pozwala trafnie określić cel pracy. Jego realizacja doprowadziła do wartościowych rezultatów zarówno z punktu widzenia usystematyzowanej prezentacji teoretycznych założeń praktyki filozoficznej, jak również pokazania, w jaki sposób różnorodność postulatów prowadzenia praktyki filozoficznej przekłada się na jej różne modele.

Wyróżnione rozdziały dysertacji składają się na adekwatny obraz stanu współczesnych dyskusji na temat praktyki filozoficznej. Struktura pracy jest zarazem rozłączna pod względem treści poszczególnych rozdziałów. Jako klucz do uporządkowania dyskusji na temat praktyki filozoficznej zostały wykorzystane m.in. metodologiczne idee Stanisława Kamińskiego, w tym rozróżnienie głównych determinantów natury nauki, tj. przedmiotu, celu i metody. Posługując się dystynkcjami stosowanymi przez Kamińskiego, Autorka wykazuje pełną świadomość różnic między charakteryzowaniem determinantów natury pewnej dyscypliny naukowej, a determinowaniem natury praktyki filozoficznej, która, nie będąc dyscypliną naukową może wymykać się tego typu charakterystyce. Rezultat, jakim jest uzyskanie uporządkowanej wiedzy na temat dyskusji na temat przedmiotu i celu (Rozdział 3) oraz sporów o metodę (Rozdział 4) praktyki filozoficznej nie pozostawia wątpliwości do zasadności wykorzystanego ujęcia.

3. Uwagi szczegółowe

We wstępie pracy mgr Szczyglewska przekonująco i w sposób wystarczająco uzasadniony wskazuje na to, że stanowisko w sporze o to, czym jest praktyka filozoficzna zależy od rozumienia samej filozofii. Ten związek między koncepcją praktyki filozoficznej,

a rozważaniami na temat przedmiotu, celu i metod filozofii dodatkowo uświadamia czytelnikowi, z jak trudnym zadaniem mierzy się Autorka pracy. Jeśli bowiem wyłożenie koncepcji praktyki filozoficznej ma ścisły związek z koncepcjami filozofii, to analiza i rekonstrukcja sporu o przedmiot, cele i metody praktyki filozoficznej musi polegać na prowadzeniu rozważań z rygiorem niepozwalającym na dryfowanie w kierunku wykładania koncepcji filozofii przy jednoczesnym niepozostawianiu czytelnika z wrażeniem powierzchownego zaprezentowania kwestii ugruntowania koncepcji praktyki filozoficznej w sposobie pojmowania samej filozofii. Z pełnym przekonaniem stwierdzam, że mgr Szczyglewska bardzo dobrze wywiązała się z tego zadania, z jednej strony nie odbiegając od skoncentrowania analiz na pojęciu praktyki filozoficznej, z drugiej zaś strony dając czytelnikom konieczną i wystarczającą wiedzę o powiązaniach omawianych koncepcji doradztwa filozoficznego z koncepcjami filozofii znajdując właściwe proporcje w prezentowaniu tych dwóch zagadnień.

Pozytywnie należy ocenić dbałość Autorki o podkreślanie związków między poszczególnymi częściami pracy, co ilustruje np. początek rozdziału 3 (s. 80). Do powtarzających się w różnych częściach rozprawy wątków należą m.in. sokratejskie inspiracje różnych koncepcji praktyki filozoficznej, kształtowanie krytycznego myślenia jako jeden z celów praktyki filozoficznej, a także wskazanie na potrzebę identyfikowania problemów osobistych jako jeden z celów doradztwa filozoficznego. Nie należy jednak postrzegać owych powtórzeń w kategoriach błędu z dwóch powodów: po pierwsze, trudno jest rozdzielić niektóre zagadnienia metodologiczne, np. pisać o przedmiocie i celu oraz o metodach praktyki filozoficznej w osobnych częściach bez np. powtórzenia w części poświęconej metodom pewnych myśli na temat celów praktyki filozoficznej (jako, że od doboru celów zależy dobór metod); po drugie, sami autorzy tych koncepcji wydają się powtarzać te same myśli na różnych etapach wykładu koncepcji praktyki filozoficznej; po trzecie, w ramach konkurujących ze sobą ujęć praktyki filozoficznej powtarzają się podobne idee (na zagadnienie podobieństw między analizowanymi koncepcjami Autorka zwraca uwagę w *Zakończeniu*). Oprócz szczegółowych odnośników do innych części pracy (np. „jak już wcześniej wskazałam (1.3.2)” oraz „o czym była już mowa w pierwszym rozdziale niniejszej pracy” – zob. s. 53) w innych miejscach, zamiast wskazania na numery czy też na nazwy poszczególnych partii tekstu, autorka używa bardziej ogólnych zwrotów typu „jak zostało wskazane wcześniej” (s. 107), „co zarazem pokazuje omówiony wcześniej pluralizm rozumienia istoty praktyki filozoficznej” (s. 118), „Peter Harteloh, tak jak i przywoływana

wcześniej Shlomit Schuster [...] (s. 122), „Co więcej, jak już sygnalizowałam wcześniej, to diagnoza kliniczna sama w sobie może stanowić najbardziej niepokojący problem klienta” (s. 128), „wcześniej już analizowałam spór o istnienie metody i ewentualny pluralizm metod w praktyce filozoficznej oraz o obecność etapu diagnozy” (s. 130). W związku ze stosunkowo dużą liczbą wspólnych (i przez to powtarzających się) komponentów omawianych koncepcji, lekturę rozprawy wspomogłaby większa liczba odnośników do innych części rozprawy, co ułatwiłoby odbiorcy dostrzeżenie związków między nimi i sprawniejsze porównanie ze sobą pewnych części tekstu.

Przykładami dokonanej przez Autorkę rozumiejącej interpretacji stanowisk w sporach o to, czym jest i czym powinna być praktyka filozoficzna są wskazane przez Autorkę konsekwencje postawienia pewnych pytań (np. zinterpretowanie pytania o różnice między praktyką filozoficzną a terapią jako pytania „o granice badań filozoficznych i psychologicznych” – s. 61), podkreślenie potrzeby unikania potencjalnych nieporozumień terminologicznych (np. wskazanie na specyfikę posługiwania się terminem „filozofia eksperymentalna” w kontekście praktyki filozoficznej w znaczeniu innym niż to utożsamiające filozofię eksperymentalną z badaniami empirycznymi – s. 74), czy też wskazanie na niejawne założenia przedstawicieli nurtu praktyki filozoficznej (takie jak traktowanie praktyki filozoficznej i filozofii akademickiej jako praktyk niebędących względem siebie w opozycji – s. 75 i s. 209), a także umiejętne wykorzystanie poglądów na temat metodologicznej specyfiki filozofii, np. Jerzego Perzanowskiego ujęcia filozofii jako nauki poszukującej rozumienia (s. 77), czy Stanisława Kamińskiego rozróżnienia między mądrością teoretyczną i mądrością praktyczną (s. 97).

W rozprawie zostały wielokrotnie zaakcentowane odwołania autorów koncepcji praktyki filozoficznej do pojęcia krytycznego myślenia. Obecność rozważań na temat krytycznego myślenia (np. w kontekście uznania kształtowania krytycznego myślenia jako jednego z głównych celów praktyki filozoficznej) skłania do postawienia pytania o ewentualne systematyczne związki między nurtem krytycznego myślenia a analizowanymi w dysertacji koncepcjami praktyki filozoficznej. W razie podjęcia przez Autorkę decyzji o opublikowaniu rozprawy sugerowałbym wyraźniejsze podkreślenie tych związków poprzez wskazanie na wybrane prace przedstawicieli nurtu krytycznego myślenia, w których cele krytycznego myślenia są określane podobnie, jak czyni się to w ramach nurtu praktyki filozoficznej wskazując m.in. na takie komponenty krytycznego myślenia jak: kształtowanie myślenia na temat możliwych konsekwencji przyjmowanych stanowisk, rozpoznawanie

założeń wypowiedzi czy rozważenie możliwych zalet alternatywnych sposobów myślenia (por. s. 28). W ramach takich ewentualnych rozważań można by wskazać m.in. na to, że scharakteryzowane na s. 32 poglądy założyciela ruchu filozofii dla dzieci, Matthew Lipmanna, stanowią również istotny punkt odniesienia dla nurtu krytycznego myślenia (zob. np. E. Wasilewska-Kamińska, *Myślenie krytyczne jako cel kształcenia. Na przykładzie systemów edukacyjnych USA i Kanady*, Warszawa 2016: Wydawnictwo UW).

Na pozytywną ocenę zasługuje ustalenie przez Autorkę relacji zakresowej między terminami „praktyka filozoficzna” i „doradztwo filozoficzne”. Ustalenia te doprowadziły do konstatacji, że (1) termin „praktyka filozoficzna” jest zakresowo nadrzędny względem terminu „doradztwo filozoficzne” oraz (2) „jeśli praktyka filozoficzna ma być rozumiana jako pewien proces, droga, doradztwo filozoficzne może być traktowane jako koniec tej drogi, zakończenie procesu, końcowy efekt” (s. 207). Uznanie zakresu nazwy „doradztwo filozoficzne” jako podrzędnego względem terminu „praktyka filozoficzna” uważam za adekwatne i przydatne dla porządkowania wiedzy na temat praktyki filozoficznej. Dodatkowo fragment ten można uznać za dość charakterystyczny dla stylu analiz przyjętego w pracy, w ramach którego mgr Szczygłewska z dużą sprawnością porządkuje pojęcia ustalając relacje między znaczeniami dyskutowanych terminów.

Rozbudowanym partiom porządkującym stan dyskusji na temat praktyki filozoficznej towarzyszy w mojej ocenie trochę zbyt oszczędne posługiwanie się komentarzami odautorskimi w poszczególnych podrozdziałach, choć niektóre z nich zawierają takie podsumowania, jak np. zakończenie podrozdziału 3.1. poświęconego omówieniu „podejścia zorientowanego na problem” (s. 86). Brak komentarzy w niektórych podrozdziałach rekompensują fragmenty trafnie podsumowujące większe partie rozważań, jak np. uwagi na temat analiz przeprowadzonych w rozdziale 3, zawierające m.in. serię pytań pod adresem omówionych stanowisk w sporze o przedmiot i cel praktyki filozoficznej (podobną rolę porządkującą stanowią pytania postawione przez Autorkę na s. 122 odnośnie do sporu o diagnozę w praktyce filozoficznej). W wypadku decyzji o przygotowaniu rozprawy do druku można rozważyć zamieszczenie (bądź w osobnej części, bądź w ramach podsumowania już wyróżnionych partii tekstu) ocenę wskazującą na to, które z koncepcji praktyki filozoficznej są bardziej zaawansowane metodologicznie od innych, które zdaniem Autorki powinny wyznaczać kierunek dalszego rozwoju nurtu oraz kształtować aktualne trendy praktyki filozoficznej. W tym zakresie praca, pomimo jej niekwestionowanych walorów systematyzujących, mogłaby być w opublikowanej wersji uzupełniona o te i być

może inne pytania pod adresem wykładanych ujęć praktyki filozoficznej. Przykładowo, w części 4.3.2. poświęconej opracowanej przez Lou Marinoffa metodzie doradztwa filozoficznego PEACE Autorka przedstawia krytykę tego ujęcia przeprowadzoną przez Shlomit Schuster (ss. 148-149). Omówienie tej dyskusji kończy się zdaniem: „Wydaje się raczej, że idee filozoficzne są tu wykorzystywane na potrzeby określonej sytuacji i nie stawia się w ogóle pytania o ich prawdziwość lub fałszywość, a to poważnie podważa ostatni etap metody: osiągnięcie równowagi i spokoju, ponieważ może to być spokój jedynie pozorny, chwilowy” (s. 149). Oprócz tego, że przydatne byłoby w tym miejscu wyraźne zasygnalizowanie, czy jest to pogląd Autorki rozprawy, czy też opinia Schuster, informatywne było by również krótkie odniesienie się Autorki do tego sporu, np. przez wskazanie, jakie ewentualnie aspekty omawianej koncepcji uznaje za wartościowe, z jakimi się nie zgadza i jak odnosi się do przedstawionej krytyki tej metody doradztwa filozoficznego. Krytyczna analiza koncepcji praktyki filozoficznej mogłaby również polegać na pokazaniu spojrzenia na praktykę filozoficzną różnego od perspektywy twórców i głównych przedstawicieli tego nurtu. Oprócz postrzegania praktyki filozoficznej jako *novum*, można byłoby przedstawić w sposób bardziej usystematyzowany pogląd, iż współczesny nurt praktyki filozoficznej stanowi realizację idei dydaktycznej roli filozofii w kształtowaniu analitycznego, racjonalnego i krytycznego myślenia, co uzasadnia podkreślanie w rozprawie sokratejskich inspiracji wielu ujęć praktyki filozoficznej.

Na uwagę zasługuje przedstawienie w pracy samodzielnie zaprojektowanej przez doktorantkę „próbki” doradztwa filozoficznego w ramach rozmowy przeprowadzonej z wykorzystaniem metody LBT (*logic-based-therapy*) zaproponowanej przez Eliota Cohena (zob. p. 4.3.5, ss. 188-191). Ten fragment pracy pokazuje, że Autorka, oprócz wymienionych już kompetencji analitycznych wykazuje się dużą sprawnością w stosowaniu wybranej techniki doradztwa filozoficznego. W ten sposób praca zyskuje na wartości poprzez uzupełnienie rozważań teoretycznych elementem praktycznym, co w wypadku rozprawy poświęconej *praktyce* filozoficznej zasługuje na podkreślenie. Nie dostrzegłem jednak uzasadnienia wyboru z szerokiej palety omówionych metod doradztwa filozoficznego właśnie tego, a nie innego sposobu przeprowadzania rozmowy doradczej. Na podstawie treści części 4.3.5. można się wprawdzie domyślać, że istnieją racje, dla których Autorka zdecydowała się na zastosowanie metody LBT, natomiast warto, aby takie uzasadnienie zostało *explicite* podane, zwłaszcza, że w rozprawie omawiane są różne metody, a tylko jedna z nich została zastosowana. Zdecydowana zaleta przeprowadzonej rozmowy jest wykorzystanie w poglądów

i rozważań filozofów (tu: Pascala i Camusa), co nie zawsze jest widoczne w przytoczonych przez autorkę fragmentach rozmów tego typu opisanych przez przedstawicieli nurtu praktyki filozoficznej.

Na podkreślenie zasługują również widoczne w pracy rezultaty uczestniczenia Autorki w aktywnościach środowiska na rzecz rozwoju i popularyzacji idei związanych z praktyką filozoficzną. Odniesienia do tych aktywności (w postaci np. opisu kursów i pozapublikacyjnych dyskusji na temat natury praktyki filozoficznej) zdecydowanie dodają pracy nowy walor i jednocześnie zwiększają kompetencje wypowiedzenia się na temat najnowszych tendencji w świecie praktyki filozoficznej i doradztwa filozoficznego.

Pozytywnie należy ocenić podrozdział 1.5 (ss. 43-47), którego treść świadczy o dużym wysiłku Autorki w zebraniu rozproszonych informacji na temat praktyki filozoficznej w Polsce. Porządkującą rolę spełniają również dobre analizy pojęciowe, w ramach których Autorka posługuje się m.in. odniesieniami do etymologii analizowanych terminów (np. analizy pojęcia, praktyki, praktyki filozoficznej, praktyki psychologicznej, czy terapii w rozdziale 2.). Drobną uwagą dotyczy początku podrozdziału 2.2., który rozpoczyna się od zdania „Termin „praktyka filozoficzna” bardzo często stosowany jest zamiennie z terminem „doradztwo filozoficzne””. W tym miejscu przydatne mogłoby okazać się wskazanie przykładowych prac, których autorzy zamiennie posługują się tymi terminami. Inna uwaga, nie wpływająca zasadniczo na pozytywną ocenę wykorzystanych w rozprawie narzędzi metodologicznych, związana jest z tym, że w rozprawie mogłoby zostać podane bardziej szczegółowe uzasadnienie wyboru koncepcji Kamińskiego.

W ramach analizy terapii opartej na logice (E. Cohen), Autorka odwołuje się do pojęcia sylogizmu praktycznego: „W przeciwieństwie do REBT, LBT posługuje się typem logiki dedukcyjnej, tj. praktycznego sylogizmu, w którym niezawodnie przechodzi się od przesłanek do konkluzji wniosek wynika logicznie z przesłanek i jeśli przesłanki są prawdziwe, to i wniosek musi być prawdziwy” (s. 180). Przydatne byłoby zaznaczenie na samym początku rozważań na temat sylogizmu praktycznego, że charakterystyczną własnością sylogizmu praktycznego jest to, że wniosek w tego typu rozumowaniu ma charakter dyrektywy (np. „zatem należy...”).

W tabeli zamieszczonej na s. 182 pomocnym byłoby dodanie objaśnienia dlaczego „depresja” została przyporządkowana do kategorii „emocje”. Traktowanie depresji jako emocji nie wydaje się bowiem samozrozumiałe. Jeśli istnieją racje, dla których E. Cohen

dokonuje takiego przyporządkowania, ich podanie mogłoby się okazać pomocne dla lepszego zrozumienia treści tabeli.

Na s. 184 *fallacies* zostały oddane jako „niepoprawne rozumowania”. To jest jedno ze stosowanych określeń, natomiast przydatne mogłoby się okazać określenie *fallacies* jako tych błędów rozumowania, które mają charakter zwodniczy, co wydaje się odpowiadać przytoczonemu przez Autorkę pogładowi Cohena o ich destruktywnym charakterze (s. 185).

Zamieszczony w *Zakończeniu* akapit poświęcony relacji między doradztwem filozoficznym a filozofią akademicką kończy zdanie: *Rodzi się więc być może konieczność usytuowania nowej dyscypliny filozofii akademickiej – filozofii stosowanej*. Przydatne mogłoby być w tym miejscu nadmienienie, że termin „filozofia stosowana” jest w użyciu i w związku z tym postulowane ewentualnego ustanowienie nowej dyscypliny powinno wziąć pod uwagę potrzebę odróżnienia jej od rozważań filozoficznych aktualnie funkcjonujących pod nazwą *applied philosophy*.

Sformułowane na s. 211 stwierdzenie *Brak metod skutkuje brakiem wniosków* wydaje się dość mocne: nawet jeśli doradztwo filozoficzne nie ma metodycznego charakteru, nie musi to oznaczać braku możliwości wyprowadzenia wniosków w oparciu o nie. Wydaje się więc zasadne uszczegółowienie tej myśli.

Wartościową propozycja Autorki wydaje się proponowane znaczenie terminu „diagnoza filozoficzna” w kontekście doradztwa filozoficznego (s. 212), co jest w mojej ocenie wątkiem wartym ewentualnego wyeksponowanie lub rozwinięcia w ewentualnie publikowanej wersji rozprawy. Podobna uwaga dotyczy sformułowanego na s. 215 poglądu na temat podobieństw między różnymi ujęciami praktyki filozoficznej. Rozbudowanie tych rozważań mogłoby być przydatne dla lepszego zrozumienia wyeksponowanych w pracy wspólnych założeń różnych koncepcji praktyki filozoficznej.

4. Kwestie językowe i redakcyjne

Rozprawa napisana jest dobrą polszczyzną z widoczną starannością Autorki o poprawność stylistyczną tekstu. Zwrócić można również uwagę na dbałość o sformułowania sygnalizujące wyraźne rozróżnienie między stanowiskami przytaczanymi przez Autorkę, a jej własnymi poglądami (nielicznym wyjątkiem jest omówione w p. 3 niniejszej recenzji zrelacjonowanie poglądów Schuster w części 4.3.2., gdzie czytelnik może nie mieć pewności,

czy jest to jeszcze analizowany pogląd, czy już zdanie Autorki pracy). Warto podkreślić brak większych uchybień językowych oraz śladową liczbę literówek. Również pod względem redakcyjnym tekst przygotowany jest bardzo starannie i przejrzysto, co ułatwia jego lekturę. Oprócz wymienionych zalet warto w mojej ocenie podkreślić dużą sprawność Autorki w analizowaniu w większości anglojęzycznych tekstów oraz wyraźnie sygnalizowaną w pracy wrażliwość na kwestie translatorskie (np. s. 11), a także zamieszczenie objaśnienia dotyczącego pracy na tłumaczeniach tekstów Gerda Achenbacha (s. 7).

Poniżej zamieszczam kilka bardziej szczegółowych uwag natury językowo-redakcyjnej:

1. Tytuł części 4.3.5. „Terapia oparta na logice Eliota Cohena” nie jest jednoznaczny, czemu zaradziłoby przestawienie szyku („Eliota Cohena terapia oparta na logice”);
2. Jedno ze zdań na s. 63 zawiera drobny błąd dotyczący szyku wyrazów („W związku z ten tym autor konstruuje pięcioetapową terapię (PEACE)”);
3. Jako niezręczne stylistycznie oceniam zwroty „jako hipotezę stawiam twierdzenie” (s. 97) oraz „filozofowanie w tej metodzie” (s. 195, przypis 437);
4. Na s. 7 nazwisko Gerda Achenbacha zawiera błędy literowe, podobnie jak nazwa czasopisma „Journal of Philosophical Practice” na s. 143.

5. Uwagi końcowe

Rozprawa doktorska Pani magister Anny Szczygłowskiej pt. „Spory o naturę praktyki filozoficznej” w sposób kompetentny, samodzielny i twórczy systematyzuje, analizuje i poddaje ocenie wielowątkowe spory na temat charakteru praktyki filozoficznej i jako taka znacząco przyczynia się uzyskania pogłębionego rozumienia jednego z współczesnych nurtów myślowych związanych z praktycznym wymiarem filozofii. Zastosowane przez Autorkę narzędzia systematyzujące tę problematykę świadczą o dużej sprawności w porządkowaniu stanu dyskusji oraz identyfikowaniu założeń praktyki filozoficznej. Wartość poznawczą pracy niewątpliwie podnosi wykorzystanie w rozprawie wiedzy, sprawności i kompetencji nabytych przez mgr Szczygłowską w ramach jej udziału w konferencji naukowej (w ramach której Autorka podjęła inicjatywę przeprowadzenia dwóch wywiadów z czołowymi postaciami ruchu, Lou Marinoffem i Ranem Lahavem), kursach i seminariach poświęconych praktyce filozoficznej (w tym w kursie korespondencyjnym *Philosophy for Counsellors* zorganizowanym przez Petera Raabe oraz

w kursie *Logic Based Therapy* (LBT) zorganizowanym w ramach kierowanego przez Eliota Cohena *Institute of Critical Thinking*), jak również zaprezentowanie w dysertacji samodzielnie zaprojektowanej i przeprowadzonej rozmowy charakterystycznej dla doradztwa filozoficznego wykorzystującego metodę LBT. Tego typu autorski wkład uznaję za wartościowy ze względu na ubogacenie teoretycznych rozważań m.in. na temat metod praktyki filozoficznej o element praktyczny. Wraz z zamieszczonymi w rozprawie przykładami rozmów w ramach doradztwa filozoficznego i terapii filozoficznej pochodzących z oryginalnych tekstów przedstawicieli ruchu, propozycja Autorki stanowi interesujące uzupełnienie materiału ilustracyjnego. Autorka sprawnie identyfikuje spory niedające się rozstrzygnąć w pracy koncentrując swoje analizy na metodologicznym statusie praktyki filozoficznej, podobieństwach i różnicach między usystematyzowanymi koncepcjami oraz niejawnymi założeniami i konsekwencjach omówionych ujęć doradztwa filozoficznego, terapii i diagnozy filozoficznej. Na uwagę zasługuje również staranność redakcyjna i poprawność językowa tekstu (z nielicznymi wyjątkami wskazanymi w punkcie 3 recenzji). Podzielając przypuszczenie Autorki wyrażone we *Wstępie*, że wydanie publikacji na temat praktyki filozoficznej „mogłoby zachęcić społeczeństwo polskie do zainteresowania się tą ideą” (*Wstęp*, s. 4), zachęcam Autorkę do rozważenia opublikowania pracy, która po wprowadzeniu pewnych zmian byłaby bardzo wartościową pozycją. Sformułowane w niniejszej recenzji uwagi krytyczne związane są w dużej mierze z sugestiami ulepszenia rozprawy w wypadku decyzji o przygotowaniu jej do druku takie nie umniejszają mojej jednoznacznie pozytywnej oceny pracy. W związku z powyższym, uwzględniając aktualne przepisy stanowiące o rozprawach doktorskich, **wnoszę o dopuszczenie mgr Anny Szczygiewskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.**

Marcin Korcowski